

Danko Šourek

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti

Oltar sv. Jurja Antonija Michelazzija iz stare Zagrebačke katedrale – kontekst narudžbe

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 13. 7. 2007. – Prihvaćen 30. 10 2007.

UDK 73 Michelazzi, A.
247.2(497.5 Zagreb)“17”

Sažetak

Godine 1741. riječki kipar Antonio Michelazzi sklopio je sa zagrebačkim kanonicima Jurjem Rešom (Georgius Reess/Rees) i Jurjem Dumbovičem (Georgius Dumbovich) ugovor o izradi Oltara sv. Jurja za Zagrebačku katedralu, obvezavši se da će posao dovršiti do 1743. godine. Izvršenje narudžbe produljilo se, međutim, sve do 1746. godine. Budući da su oba prvotna naručitelja oltara umrla ne dočekavši njegovo postavljanje, brigu oko dovršetka naručenoga djela preuzimaju dvojica novih naručitelja – kanonici Juraj Reš mlađi (Georgius Reess/Rees) i Stjepan Puc (Stephanus Pucz/Putz). Iako nastavljaju suradnju s istim kiparom,

dolazi do određenih promjena, prvenstveno u ikonografskom programu djela, očitovanih redefiniranjem atičke zone postavljanjem statue bl. Augustina Kažotića (1749.). U naručiteljskom je smislu kao nositelja tih promjena moguće izdvojiti zagrebačkoga kanonika i kasnijega velikoga prepozita Stjepana Puca kao naručitelja izgrađena umjetničkoga ukusa, ali i osobu aktivno uključenu u promicanje kulta bl. Augustina Kažotića, koji sredinom 18. stoljeća doživljava svojevrsan procvat u okviru Zagrebačke biskupije.

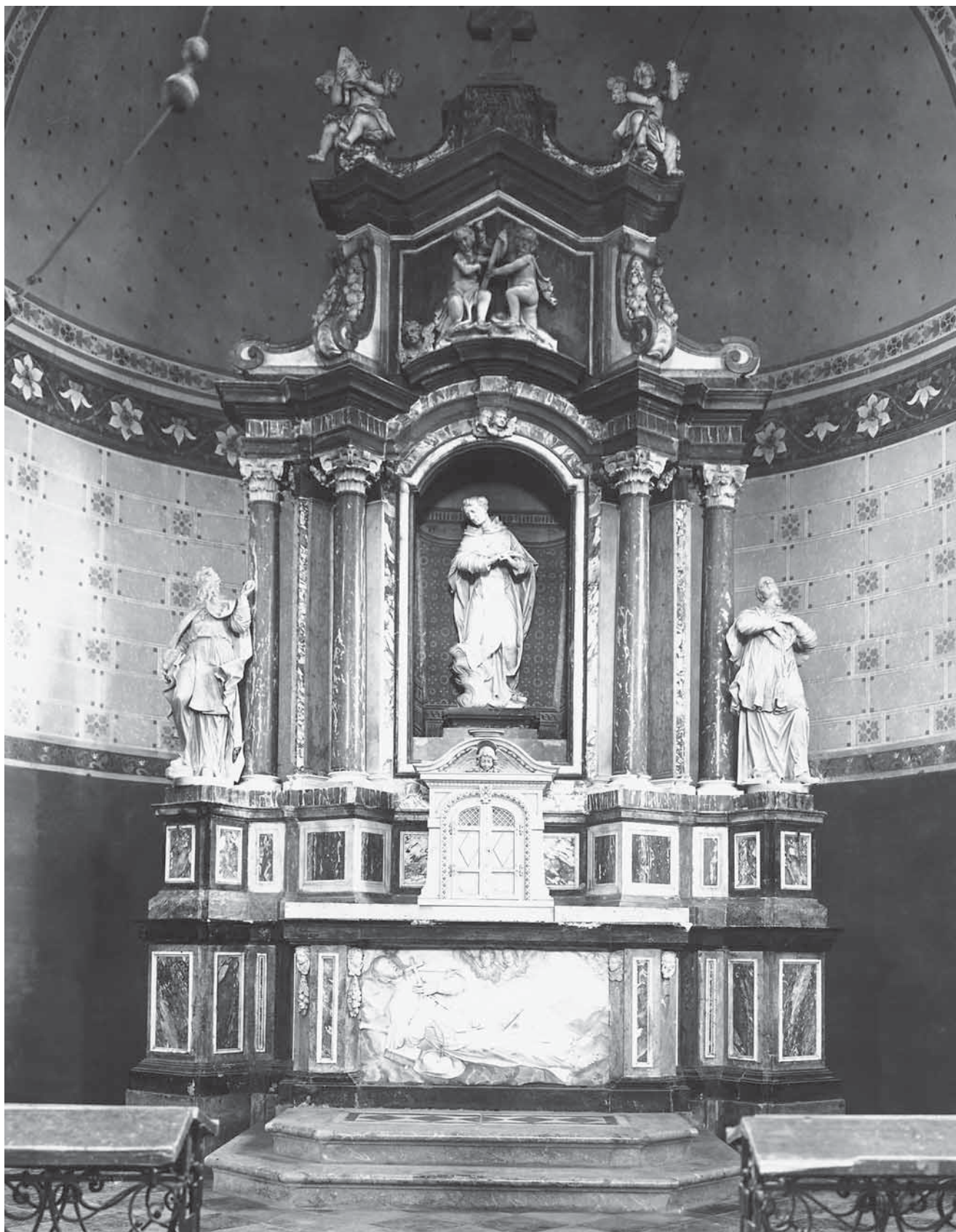
Ključne riječi: Antonio Michelazzi, bl. Augustin Kažotić, Oltar sv. Jurja, skulptura, Zagrebačka katedrala

Mramorni crkveni namještaj sa stilskim značajkama baroka u Zagrebačkoj se katedrali javlja od kraja 17. stoljeća. Na početku niza oltara, koji su sad bržim sad sporijim tempom ispunjavali njezinu unutrašnjost sve do početka 19. stoljeća, stoji propovjedaonica koju je godine 1696. u Katedrali postavio ljubljanski kamenoklesar i altarisat Mihael Kuša (Cussa; Kuši kraj Ajdovščine, oko 1657. – Ljubljana, 8. 10. 1699.).¹ Oltarima sv. Luke i Posljednje večere (1703.), koje je također moguće povezati s ljubljanskim krugom Kušinih nasljednika², završava prvi ciklus opremanja Katedrale mramornom skulpturom, u naručiteljskom pogledu obilježen djelovanjem kanonika kustosa Ivana Znike (Matenci, 1629. – Zagreb, 20. 12. 1706.).³ Stilske značajke tih djela moguće je, uz određene promjene, pratiti i kasnije. Tako se mramorna umjetnička građa povezana sa Zagrebačkom katedralom, kao i njezini rijetki primjeri u drugim crkvama sjeverozapadne Hrvatske, svojim razvojem u pogledu oltarne arhitekture nadovezuje na susjedno područje Kranjske, odnosno njezino središte Ljubljani i na tamošnju recepciju sjevernotalijanskih tehničkih rješenja, dok će u pogledu skulpture do dvadesetih godina 18. stoljeća biti ovisna o importu djela venecijanskoga i goričkoga kiparskoga kruga, također ustaljenoga u praksi ljubljanskih klesarskih radionica. Do promjene dolazi pojavom Francesca Robbe (Venecija, 1. 5. 1698. – Zagreb, 24. 1. 1757.),⁴ umjetničke osobnosti koja je prvi put na ovim pros-

torima ujedinila radioničku altarističku praksu s kiparskim umijećem. Robba je, naime, godine 1727. preuzeo ljubljansku radionicu svojega tasta Luke Misleja (Vipava, 16. 10. 1658. – Škofja Loka, 5. 2. 1727.), u sklopu koje je do tada, od godine 1721., djelovao kao kipar.⁵ Već iste godine sklapa, doduše posredno, ugovor o prvom djelu za zagrebačke naručitelje – Oltaru sv. Ignacija Loyolskoga u bivšoj Isusovačkoj crkvi sv. Katarine na Gradecu.⁶

U narednom je razdoblju najznačajniju ulogu u opremanju Zagrebačke katedrale mramornim oltarima imao upravo Francesco Robba. Od godine 1728. pa sve do njegove smrti godine 1757. u Katedrali se nižu oltari sv. Katarine, sv. Barbare, mramorni reljef *Predaja ključeva* na stupu iza govornice propovjedaonice, te konačno Oltar sv. Križa, kojim majstor, neposredno pred smrt, zatvara svoj opus. Tim djelima valja pridodati i više mramornih oltara autorstvo kojih se postavlja u krug oko Francesca Robbe, ali i pretpostavljene klesarske radove (prije svega nadgrobne ploče) kojima je u tom razdoblju Zagrebačku katedralu mogla opskrbljivati njegova plodna ljubljanska radionica.⁷

U jeku toga drugoga vala opremanja Katedrale mramornim crkvenim namještajem, obilježena prvenstveno Robbinim utjecajem, u zagrebačkoj se sredini susrećemo i sa za sada osamljenim djelom riječkoga kipara i kamenoklesara Anto-

1. Antonio Michelazzi, *Oltar sv. Jurja* (danas bl. Augustina Kažotića), mramor, 1741.–1749., Lupoglav, Župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (Schneiderov fotografski arhiv, HAZU)

Antonio Michelazzi, Altar of St George (present-day altar of Bl. Augustin Kažotić), *marble*, 1741–1749, *Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić*

nija Michelazzija (Gradiška na Soči/Gradisca d'Isonzo, 1. 11. 1707. – Rijeka, 1772.).⁸ Michelazzi je prvi u Rijeci trajno nastanjeni kipar u nizu goričko–furlanskih majstora koji se tu dulje ili kraće zadržavaju od 17. stoljeća, privučeni svojevrsnom baroknom obnovom grada započetom gradnjom i opremanjem Isusovačke crkve sv. Vida (1638.–1725.).⁹

Dana 14. listopada 1741. godine u ugovoru sklopljenom sa zagrebačkim kanonicima Jurjem Rešom (Georgius Rees/Rees; Zagreb, 1675. – Zagreb, 23. 12. 1745.) i Jurjem Dumbovićem (Georgius Dumbovich; ?, 1686. – Zagreb, 3. 4. 1743.)¹⁰ kipar Antonio Michelazzi obvezao se do kraja travnja 1743. godine izvesti i u Zagrebačkoj katedrali postaviti Oltar sv. Jurja (sl. 1).¹¹ Oltar se danas, s promijenjenim titularom, nalazi u Župnoj crkvi u Lupoglavu kraj Dugog Sela. Riječ je o tektonskom oltaru koji se sastoji od stipesa s reljefom te široke i u tlocrtu razvedene predele nad kojom se izdiže glavnina oltarnoga nastavka, čiju središnju nišu flankiraju dva para stupova. Plitki luk koji zaključuje središnju nišu zadire u zonu gređa dijeleći ga na dva odsječka nad stupovima. Atički zaključak završen je plitkim trokutastim zabatom, te ga, nad odsječcima gređa, flankiraju po dvije polegnute volute. Nad zabatnim vijencem, nalazi se postament na kojem je danas postavljen križ (izvorno je tu stajala skulptura bl. Augustina Kažotića, koja je sada sukladno promjeni titulara oltara »spuštena« u njegovu središnju nišu). Oltar je izveden od raznobojnoga mramora, pri čemu su konstrukcijski elementi naglašeni crvenkastim, crno–bijelim i žučkastim, a u bijelom su mramoru izrađene skulpture i dekorativni elementi (kapiteli, girlande, anđeoske glavice).

Prema navedenom ugovoru oltar je trebao biti postavljen unutar Kapele sv. Jurja, koju su spomenuti kanonici namjeravali podići uz sjeverni zid Zagrebačke katedrale, vjerojatno kao pandan već postojećoj prigradnji Kapele sv. Ivana Krstitelja uz južni zid na strani Biskupskoga dvora.¹² Kapela je, što je također vidljivo iz ugovora, trebala služiti kao grobna kapela dvojice kanonika. Naime, osim radova vezanih uz sam oltar, Antonio Michelazzi obvezuje se izraditi mramorni okvir ulaza i popločiti pod kapele, te u njoj postaviti grobnu ploču.¹³ Sam odabir titulara – sv. Jurja – govori nam o osobnijem angažmanu naručitelja, koji su u grobnoj kapeli željeli imati oltar svojega sveca zaštitnika.¹⁴ No, do podizanja kapele nije došlo. Kanonik Dumbović umro je početkom travnja 1743., godinu i pol nakon sklapanja ugovora s Michelazzijem, a očito prije nego što su radovi na izgradnji kapele bili i započeli, te je pokopan na danas nepoznatu mjestu, zasigurno unutar Katedrale.¹⁵ Ni Antonio Michelazzi nije se točno pridržavao ugovorenih rokova. Oltar je, kako je bilo dogovoreno, o svom trošku dopremio iz Rijeke u Zagreb, odnosno do Kraljeva Broda na Savi, gdje su ga trebali preuzeti naručitelji, te ga postavio u Zagrebačkoj katedrali tek 16. kolovoza 1746. godine. Tim datumom je datiran, i Michelazzijevim potpisom zaključen, dodatak ugovoru kojim on izjavljuje kako mu je, na ime ugovora o izradi Oltara sv. Jurja, isplaćena cjelokupna svota od 2000 rajnskih florena. Iz te je Michelazzijeve izjave moguće zaključiti kako je, prema uobičajenoj praksi onoga vremena, dovršeni oltar tek tada bio postavljen na svoje mjesto u crkvi. Istovremeno se Michelazzi, za dodatnih 250 rajnskih florena, obvezuje izraditi mramorni kip bl. Augus-

tina Kažotića i dvaju *putta* s biskupskim atributima mitrom i kaležom koje će smjestiti na vrh upravo postavljena oltara, te kao kaparu prima svotu od 100 rajnskih florena.¹⁶ No tu je obvezu ispunio tek 4. veljače 1749. godine. U prilog tome svjedoči mjestimice nečitka bilješka pisana Michelazzijevom rukom, s navedenim nadnevkom, u kojoj izjavljuje kako je od kustosa Puca (Pucz) primio 100 (vjerojatnije 150) rajnskih florena.¹⁷ Time mu je bila isplaćena puna svota od 250 rajnskih florena za dodatni kip bl. Augustina Kažotića i dva *putta*, utvrđena dodatkom ugovora iz 1746. godine.

Kada je navedeni oltar godine 1746. postavljen u Katedrali, to nije bilo u kapeli, koja nakon smrti kanonika Dumbovića nije ni bila izvedena, nego u sjevernom bočnom brodu, gdje ga, ispod trećega prozora od ulaza, bilježi i najstariji poznati tlocrt Katedrale s razmještajem tadašnjih oltara, što ga je pred kraj 18. stoljeća za biskupa Maksimilijana Vrhovca izveo geometar Franjo Klobučarić.¹⁸ Na tom ga mjestu bilježi i protokol kanonske vizitacije Katedrale iz 1792.–1794. godine kao i kasniji opisi njezine unutrašnjosti prije potresa 1880. godine. U sklopu obnove Katedrale provedene nakon potresa oltar je bio prenesen u Župnu crkvu u Lupoglavu kraj Dugoga Sela.¹⁹

Ivan Krstitelj Tkalčić (1885.) naveo je, svakako na temelju ugovora, da je kip Augustina Kažotića Michelazzi izveo naknadno, neposredno po završetku oltara, no on tu činjenicu proteže i na cijeli atički zaključak. Smatrao je kako se suvremenicima oltar učinio preniskim u odnosu na ostale oltare koji su ga okruživali kada je postavljen u sjevernom brodu Katedrale umjesto u neizvedenoj kapeli, te su ga odlučili povisiti dodavši prvotnoj narudžbi oltara još jedan kat s kipom bl. Augustina Kažotića.²⁰ Ovo razmišljanje u dosad najopsežnijem radu o Antoniju Michelazziju prenosi i Radmila Matejčić (1967.–1968.).²¹ Time se otvara pitanje izgleda oltara, odnosno njegove atičke zone, prema izvornoj Michelazzijevoj zamisli, koju je u crtežu što se spominje u ugovoru, ali nije očuvan, predočio dvojici naručitelja.²² Čini se kako nam u tome može pomoći detaljnija interpretacija ugovora. Njegove odredbe ne opisuju precizno konstrukciju samoga oltara, ali je u tom smislu informativna specifikacija njegove skulptoralne dekoracije. Uz reljef s prikazom smrti sv. Franje Ksaverskoga te kipove svetih Augustina Hiponskoga i Karla Boromejskoga, u ugovoru iz 1741. godine spominje se i »Symbolum seu effigiem Fidei de marmore albo Genuensi« što Tkalčić prenosi kao »kip predstavljajući vjeru« od bijeloga đenovškoga mramora.²³ Na sačuvanom oltaru taj se *znak*, odnosno *prikaz*, raspoznaje u skulptoralnoj grupi dvaju poklekljih *putta* od bijeloga mramora koji u rukama nose, danas oštećene ali ikonografski prepoznatljive simbole Vjere – križ i kalež (sl. 2).²⁴ Kako se taj prikaz nalazi u središtu atičkoga nastavka oltara, te i u kompozicijskom smislu tvori logičko jedinstvo s njegovom arhitekturom, vjerojatno je kako je atički nastavak u tom obliku bio integralni dio oltara od samoga početka. Tomu u prilog govore i ukošene volute s ovješanim voćnim girlandama, koje flankiraju središnje atičko polje te se izravno nadovezuju na konstrukciju oltara kakvu u tlocrtu pratimo od postamenta, zone predele, glavnih nosača – sve do skošenih istaka razlomljenoga gređa glavnine oltarnoga nastavka. Valja spomenuti kako u navedenom dodatku ugo-

2. Antonio Michelazzi, atički zaključak oltara sv. Jurja (danas bl. Augustina Kažotića) – središnji dio, mramor, 1741.–1746., Lupoglav, Župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (foto: D. Šourek)
Antonio Michelazzi, the attic ending of the Altar of St George (present-day altar of Bl. Augustin Kažotić), – centrepiece, marble, 1741–1746, Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić

vora, na kojem Tkalčić temelji svoju tvrdnju o naknadno pridodanom atičkom katu, nema spomena nikakve oltarne arhitekture, već se navode samo skulpture, ovoga puta od kararskoga mramora, i to one – bl. Augustina Kažotića i dvaju *putta* koji u rukama drže mitru i pastoral.

Dotakavši se konstrukcije oltara, važno je spomenuti i podatak iz ugovora koji Michelazzijev rad postavlja u širi kontekst onovremene umjetničke produkcije na ovome prostoru. Naručitelji naime izričito zahtijevaju da se majstor u izradi oltara od menze pa sve do glavnoga gređa, u rasporedu elemenata i u vrstama upotrijebljenoga mramora, ugleda na obližnji Oltar sv. Katarine.²⁵ Riječ je o oltaru koji je za Zagrebačku katedralu izveo Francesco Robba²⁶, tada vodeći kipar, čiji su djelatnost i utjecaji uvelike prelazili lokalne okvire Ljubljane i Kranjske dopirući i do susjednih područja Hrvatske, Štajerske i Koruške. Njegova altaristička i kiparska djela postavljaju visoke umjetničke standarde, koje lokalni naručitelji zatim nameću i drugim umjetnicima. I u pogledu konstrukcije, kao i vrsta mramora Michelazzi se prilično slobodno odnosi prema ugovorenom zahtjevu naručitelja,²⁷ ostajući vjeran vlastitim umjetničkim principima odnosno radioničkoj praksi. Svojom konstrukcijom Oltar sv. Jurja najbliži je Michelazziju pripisanom glavnom oltaru u riječkoj Crkvi sv. Jeronima iz 1744. godine.²⁸ Vezano uz njega iznesena je pretpostavka kako je izvorni atički dio Oltara sv. Jurja

mogao, kao i Oltar sv. Jeronima, imati središnji trokutasti, a ne peterokutni dio.²⁹ Čini se kako tu mogućnost isključuje kompozicija dvaju *putta* sa simbolima Vjere, koja zahtijeva širu, peterokutnu arhitektonsku pozadinu, a navedena je kao dio skulptoralne dekoracije već u prvotnom ugovoru iz 1741. godine.

Kukuljevićev (1856.) i Tkalčićev (1885.) opis³⁰ iz vremena kada se Oltar sv. Jurja još nalazio u Zagrebačkoj katedrali, kao i uvid u neznatno izmijenjen raspored istoga oltara u svetištu Župne crkve bl. Augustina Kažotića u Lupoglavu,³¹ pružaju elemente za rekonstrukciju izvornoga izgleda. U zoni postamenta, izdignuta za dvije stube, položena je oltarna menza. S prednje strane stipesa mramorna je ploča antependija s reljefnim prikazom smrti sv. Franje Ksaverskoga (sl. 3). Isusovački je misionar prikazan kako leži na stjenovitoj morskoj obali otoka Sancijana (San Tehao).³² Odjeven je u redovnički talar, a kraj njega su odloženi palica, knjiga i šešir.³³ Pogled upire uvis, odakle svečevoj smrti i rođenju za Nebo svjedoče dvije vedre andeoske glavice na skupini oblaka. Apostol Indije gestom goruće vjere na prsa pritišće jednostavan križ. Mekom modelacijom površine, nakupine stijena pod ležećim svecem stvaraju dojam udobne samrtno postelje. Zanimljivi su detaljni prikazi flore i obalne faune: uz svečevo kameno uzglavlje razabiru se morska zvijezda i malena hobotnica. U pozadini, na morskoj pučini, urezan je prizor broda u oluji pogođena

3. Antonio Michelazzi, *Smrt sv. Franje Ksaverskoga*, mramor, 1741.–1746., Lupoglav, Župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (Schneiderov fotografski arhiv, HAZU)

Antonio Michelazzi, *Death of St Francis Xavier*, marble, 1741–1746, Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić

munjom – dramatičan odjek dostojanstvene svečeve smrti. Reljefnu ploču flankiraju trostrani pilastri, čije su ukošene stranice ukrašene apliciranim anđeoskim glavicama i ovješanim voćnim girlandama od bijelog mramora.³⁴ Na čeonim stranama uklade su od crno-bijelog mramora.

Zona predele označena je izlomljenim tlocrtom, a tvore ju baze stupova i skulptura glavine oltarnoga nastavka. Na krajnjim vanjskim plohama skošenih baza skulptura nekada su se nalazili pričvrćeni mramorni grbovi donatora, kanonika Jurja Reša i Jurja Dumbovića, spomenuti u ugovoru o izradi oltara i u Kukuljevićevu opisu.³⁵ Grbovi vjerojatno nikada nisu dospjeli do Lupoglava, te je jedan od njih, onaj kanonika Dumbovića, u Zagrebu zabilježen već 1925. godine prigodom velike izložbe održane u spomen tisućugodišnjice Hrvatskoga Kraljevstva – ujedno i prvoga pokušaja okupljanja umjetničke građe raspršene tijekom obnove Katedrale nakon potresa 1880. godine.³⁶ Grbu kanonika Reša u međuvremenu se zameo trag.³⁷ O grbovima donatora na današnjem oltaru svjedoče tek metalne kuke na mjestima gdje su izvorno bili ovješeni.

Po dva stupa od crvenkastoga mramora sa svake strane, s bazama i korintskim kapitelima od bijeloga mramora,

flankiraju središnju nišu zaključenu plitkim segmentnim lukom. Danas se u niši nalazi kip bl. Augustina Kažotića (sl. 4), izvorno smješten na vrhu atičkoga zaključka. Kip je u središnju nišu dospio po preseljenju oltara u Lupoglav, čime je oltar, promjenom ikonografskih odnosa, postao prikladnim glavnim oltarom ovdašnje Župne crkve, posvećene upravo bl. Augustinu Kažotiću. U Zagrebačkoj katedrali, gdje je bio posvećen sv. Jurju, u središtu je, na mjesu današnje niše, stajala slika na platnu s prikazom sv. Jurja kako ubija zmaja.³⁸ U Lupoglavu se nekada nalazila i slika bl. Augustina Kažotića s prikazom Zagrebačke katedrale, Biskupskoga dvora i dijela Vlačke ulice u pozadini, datirana oko godine 1850. i atribuirana moravskom slikaru Ignaciju Bergeru.³⁹ Artur Schneider (1939.) iznio je tezu kako je ta slika, u vrijeme dok je Oltar sv. Jurja još bio u Zagrebačkoj katedrali, stajala u njegovu središtu.⁴⁰ Već postavljanjem Kažotićeva kipa na vrh atike oltar je dobio dvojnu posvetu – sv. Jurju i bl. Augustinu Kažotiću, kako navodi još Baltazar Adam Krčelić (1769.–1770.),⁴¹ što je moglo značiti korak prema potpunom ikonografskom potiskivanju starijega patrona sredinom 19. stoljeća. Ipak Schneiderova se tvrdnja ne čini vjerojatnom s obzirom na suvremene opise oltara, koji i nakon sredine 19. stoljeća u njegovu središtu spominju sliku sv. Jurja. Pod

4. Antonio Michelazzi, *Bl. Augustin Kažotić*, mramor, 1746.–1749., Lupoglav, Župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (Schneiderov fotografski arhiv, HAZU)

Antonio Michelazzi, Bl. Augustin Kažotić, marble, 1746–1749, Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić

pretpostavkom da je danas izgubljena slika svojim formatom odgovarala središnjoj oltarnoj niši, moguća je i situacija u kojoj bi kasnija slika (*Bl. Augustin Kažotić*) na oltaru povremeno zaklanjala izvornu (*Sv. Juraj*).⁴²

Na rubovima glavnine oltarnoga nastavka asistentske u skulpture svetih Augustina Hiponskoga (sl. 5) i Karla Boromejskoga (sl. 6). To su slobodnostojeće skulpture gotovo posve oslobođene arhitektonskog okvira retable, gestom i izrazom samosvojne i upućene više na vlastiti negoli na kontekst cjeline oltara ili neposredne okoline. Sv. Augustin Hiponski, zaogrnut dugim plaštem koji teškim naborima i

vijugavom obrisnom linijom obavija zatvoreni volumen tijela, prikazan je s knjigom u desnoj ruci i biskupskom mitrom odloženom uz lijevu nogu. Desnom nogom stoji na kamenu koji dijelom prelazi okvir kružne plinte – podnožja skulpture. Intenzivniji u izrazu ali istovremeno zatvoreniji u formi kip je sv. Karla Boromejskoga. U kardinalskoj odori, s pokorničkim konopcem oko vrata, ruku položenih na prsa i pogleda uprta uvis, prikazan je u vjerskom zanosu gorućega tridentskoga reformatora. Dojam unutarnje, duhovne energije tumači i prenosi draperija brzim i isprekidanim ritmom nabora lagano pokrenute roketke. Kip bl. Augustina Kažotića nastao

je nekoliko godine kasnije (1746.–1749.) od kipova svetih Augustina Hiponskoga i Karla Boromejskoga (1741.–1746.), ali osnovnim se karakteristikama jasno nadovezuje na ranije ostvaren Michelazzijev izraz. Forma je i dalje zatvorena, volumen tijela ogrnuta plaštem naglašen na način srodan posebice sv. Augustinu Hiponskom. No, i gestom molitve i transcendentalnim izrazom lica, opuštene vilice i poluzatvorenih teških kapaka, ostvaruje znatno smireniji dojam od svojih neposrednih prethodnika. Takvom ugođaju svakako doprinose i utišani nabori tkanine i opušteniji postav tijela. Oblaci na koje je blaženik oslonjen desnom nogom začudo ne doprinose naglašenijoj pokrenutosti, nego se obradom stapaju s dominantnim volumenom tijela.

Zona gređa sastoji se od dva izlomljena odsječka nad stupovima, prekinuta potisnutim lučnim profilom iznad središnje niše. Nad tim skošenim odsječcima u atičkom se zaključku sa svake strane izdižu po dvije volute nalik na kontrafore ukrašene ovješanim voćnim girlandama.⁴³ Te volute flankiraju središnje peterokutno polje ispod trokutastoga zaključnoga zabata, gdje su, pred pozadinom od crnog mramora, u visokom reljefu izvedena dva *putta* koji isprepletenim rukama nose oštećene i sada samo fragmentarne križ i kalež. U samom vrhu atičkoga zaključka, nad trokutastim zabatom skošenih rubova, postament je od crnoga mramora s natpisom:

»B. AVGUSTINVS
GAZOTTVS
EPISVS. ZAGRAIS.«

Nad njim je, u vrijeme kada se oltar nalazio u Zagrebačkoj katedrali stajao kip bl. Augustina Kažotića, danas zamijenjen križem. Postament flankiraju dvije volute, na čijim krajnjim zavijutcima sjede *putti*, a oni su, prema tekstu u dodatku ugovora, trebali nositi biskupske attribute – mitru i pastoral. Lijevi anđelčić doista još uvijek drži mitru, a desni je pastoral očito nedavno izgubio. Ostala sitnija oštećenja na oltaru nastala su vjerojatno u potresu 1880. godine, u preseljenju nakon toga, a možda i ranije. Naime, u svome radu o zagrebačkim djelima kipara i kamenoklesara Sebastijana Petruzzija – čija radionica djeluje u Rijeci nakon Michelazzijeve smrti – Doris Baričević iznosi zanimljiv podatak kako je taj majstor 1783. godine izvodio određene popravke na Oltaru sv. Jurja, djelu njegova tada već jedanaest godina pokojnoga sugrađanina, oštećenom u potresu.⁴⁴

Michelazzijevo je autorstvo Oltara sv. Jurja, odnosno kipa bl. Augustina Kažotića, neosporno utvrđeno ugovorom kao i uvjerljivom komparativnom analizom plastike i, nadasve, oltarne arhitekture, ali u dosadašnjoj su se literaturi javljale određene nejasnoće u vezi s njegovim datiranjem tj. fazama nastanka, kao i u vezi s ulogama i težnjama njegovih naručitelja.

Ivan Krstitelj Tkalcic (1885.) prvi je na temelju pronađenoga ugovora oltar atribuirao Antoniju Michelazziju,⁴⁵ ali on, očito na temelju ugovorenoga roka, navodi kako je oltar u sjevernom brodu Zagrebačke katedrale bio postavljen 1743. godine. Kip bl. Augustina Kažotića, tj. nadogradnju oltara, Tkalcic datira u 1747. godinu. Kao vrijeme postavljanja oltara u kasnijoj se literaturi javljaju i druge datacije, u rasponu od 1743. do 1749. godine.⁴⁶ Premda je oltar prema uvjetima

navedenima u ugovoru zaista trebao biti postavljen u travnju 1743. godine, temeljem interpretacije cijeloga dokumenta ugovora vjerojatnijim se za to čini datum 16. kolovoza 1746. godine, nadnevak dodatka ugovoru, koji započinje Michelazzijevom izjavom kako mu je za Oltar sv. Jurja isplaćena cjelokupna svota od 2000 rajnskih florena. Takva kašnjenja nisu bila neuobičajena u praksi onoga vremena, a u ovom je slučaju ono moglo biti povezano i s mogućim otezanjem te konačnim odustankom od gradnje kapele u koju je oltar izvorno trebao biti postavljen. Da je Michelazzi ipak obavio barem dio pogodbe vezane uz samu kapelu, tj. da je izradio i u Zagreb dopremio klesane elemente poda, nadgrobne ploče i dovratnika, vjerojatno svjedoči njegova izjava o primitku svote od 150 cekina, dodana ugovoru i datirana 11. prosinca 1742., dok je neposredno prije dovršetka oltara, 30. ožujka 1746. godine, u Zagrebu primio svotu od 100 cekina. Osim toga, cjelokupna isplaćena svota od 2000 rajnskih florena prema ugovoru je obuhvaćala i izradu spomenutih klesanih elemenata za kapelu, te se zaista, u usporedbi s drugim onovremenim ugovorima, doima pretjeranom samo za izradu jednoga oltara.⁴⁷ Ti su klesani elementi, koje je Michelazzi vjerojatno dopremio u Zagreb već tijekom 1742. godine, mogli biti iskorišteni u neku drugu svrhu ili čak prilikom gradnje Kapele Bl. Djevice Marije, koja je na mjestu predviđene Kapele sv. Jurja bila podignuta 1801. godine.⁴⁸ Što se tiče kipa bl. Augustina Kažotića i dvaju *putta* s njegovim biskupskim atributima, i ovdje je u samome dokumentu ugovora nemoguće pronaći potvrdu za dataciju u 1747. godinu. U istome dodatku ugovoru od 16. kolovoza 1746. godine, kojim izjavljuje kako je primio punu svotu od 2000 rajnskih florena za Oltar sv. Jurja (a u koju su, čini se, bili uključeni i klesani elementi za neizvedenu kapelu), Michelazzi se obvezuje, za dodatnih 250 rajnskih florena, izvesti navedene kipove. Odmah je na ime kapare primio 100 rajnskih florena, te se djelo obvezao dovršiti do sljedećega Uskrsa (»feste uenture della Resurecione«), odnosno kada primi ostatak novca (»o subito dopo si darà il restante«). Sljedeći, ujedno i zadnji dodatak ugovoru datiran je tek 4. veljače 1749. godine. Premda je tekst tek djelomično i teško čitljiv, razabire se kako se radi o kiparevoj potvrdi primitka svote od 100 ili 150 rajnskih florena od kustos-a Puca (Pucz). Time bi Michelazziju bila isplaćena cijela svota dogovorena za kipove sv. Augustina i *putta*, te je vjerojatno da su upravo tada oni bili i postavljeni na vrh Oltara sv. Jurja. Godinu 1747. kao vrijeme postavljanja kipa bl. Augustina Kažotića na Oltar sv. Jurja, pozivajući se na podatak preuzet od Krčelića, navodi već i Ivan Kukuljević Sakcinski (1856.). U knjizi *Povijest stolne crkve zagrebačke* Baltazar Adam Krčelić (1769.–1770.), aktivan sudionik u događajima na Kaptolu koji su rezultirali postavljanjem Kažotićeva kipa u Katedrali, ovaj događaj datira 1747. godinom.⁴⁹ Prihvati li se Krčelićev podatak, isplata Michelazziju 1749. godine mogla bi se protumačiti i namirenjem nekoga ranijega duga, pri čemu bi, međutim, ostalo nerazriješeno zbog čega postavljanje kipa 1747. godine u ugovoru nije bilo zabilježeno nikakvim podatkom o isplati ili izvršenju obvezi od strane kipara.

Ukoliko i nije najpouzdaniji svjedok u datiranju Kažotićeva kipa, zagrebački nas kanonik i povjesničar Baltazar Adam Krčelić (Šenkovec, 5. 2. 1715. – Zagreb, 29. 3. 1778.) uvodi

u kontekst njegova postavljanja na Oltar sv. Jurja u Zagrebačkoj katedrali. Tkalčić (1885.) iznosi tezu po kojoj se oltar suvremenicima učinio preniskim, te su ga postavljanjem još jednoga (s *puttima tri*) kipa željeli povisiti, što je vrijedno primijetiti kao načelo u određivanju jedinstva visine oltara i njihova međusobna odnosa u crkvenoj nutрини, no svakako je zanimljivo utvrditi kojim su se kriterijima povodili pri odabiru sveca koji će ispuniti tu zadaću. Ovdje je potrebno naglasiti kako su obojica donatora navedenih u ugovoru s Michelazzijem iz 1741. godine preminula prije postavljanja oltara. Juraj Dumbović umro je 3. travnja 1743., a Juraj Reš 23. prosinca 1745.⁵⁰ Brigu o narudžbi preuzimaju kanonici Stjepan Puc (Stephanus Pucz/Putz; ?, 1700. – Zagreb, 24. III. 1771.),⁵¹ koji je nakon Dumbovićeve smrti preuzeo dužnost kustosa Katedrale, i Juraj Reš mlađi (Georgius Rees/Ress; Samobor, 14. 2. 1705. – Zagreb, 21. 7. 1767.),⁵² nećak pokojnoga kanonika Jurja Reša. Uz ime kasnijega velikoga prepozita te beogradskoga i smederevskoga biskupa Stjepana Puca vezuje se veći broj donacija povezanih sa Zagrebačkom katedralom ali i brojnim drugim crkvama sjeverozapadne Hrvatske. Možemo pretpostaviti kako je upravo ta izuzetna donatorska ličnost⁵³ odigrala aktivnu ulogu u redefiniranju ikonografskoga programa oltara, što potkrepljuje Pucova osobita pobožnost prema bl. Augustinu Kažotiću manifestirana u više navrata upravo oko sredine 18. stoljeća. O početku svojevrstne kampanje, odnosno intenziviranja kulta bl. Augustina Kažotića u Zagrebačkoj katedrali u svojoj *Povijesti stolne crkve zagrebačke*⁵⁴ svjedoči nam već spomenuti Baltazar Adam Krčelić: »Zagrebački biskup Marin [Martin] Brajković uveo je u čitavu Dijecezu službu njemu [bl. Augustinu Kažotiću] u čast na dan 3. kolovoza, a napokon je godine 1747. opat Sv. Duha iz Hrapka, kustos i kanonik zagrebačke crkve – štoviše, lektor Kaptola iste Crkve, beogradski odnosno samandrijski biskup te predsjednik Banskog stola i njegov prisjednik Stjepan Putz, zbog svojeg štovanja sv. Augustina, bio savjetnik i pokrovitelj tiska da bih izdao životopis svetoga biskupa na narodnom jeziku. Iste je godine svetom Augustinu izrečen panegerik, mramorni je kip, i to dosta skladan, smješten uz Oltar sv. Jurja, a sam je Oltar Bogu posvećen pod zaštitom Sv. Augustina i Sv. Jurja. Naručene su i dvije slike, jedna iz Beča iz Austrije, a druga iz Napulja, od najslavnijih slikara, od kojih je prva postavljena u unutarnju sakristiju, a napuljska, preskladna, uz Oltar Blažene Djevice Marije, koje je štovanje Augustin strastveno podržavao i pobrinuo se da se ustale svakodnevne mise Djevici. Potom, da bi sjećanje bilo što veće, 1749. pribavljene su u Beču od slikara Millera Augustinove slike.«⁵⁵ Životopis na narodnom jeziku koji Krčelić ovdje spominje, odajući čitateljima svoje autorstvo, knjižica je pod nazivom *Sivljenje blasenoga Gazotti Augustina zagrebeckoga biskupa*, izdana u Zagrebu godine 1747.⁵⁶ Tu Krčelić, na puku blizak način, donosi podatke iz blaženikove hagiografije te potiče njegovo štovanje dajući mu sasvim prepoznatljive smjernice: »Zatem vugassenu proti Sz. Biskupu pobosnoszt, po shtenjeju sivljenja njegovoga izbuditi seleszem, ar ako ni szamo pregy nassi, vredneh Lyudi szpominek, po Czimereh, Kipeh, Chinov nyhoveh izpiszanyu, nam preporuchaju, i nassu proti ovakvem Lyubav izbugyavaju, i sztalnu chine; nego mi tulikjssse lepu ovu Navadu obdersavamo glaszoviteh od kreposzti

5. Antonio Michelazzi, *Sv. Augustin Hiponski*, mramor, 1741.–1746., Lupoglav, župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (Schneiderov fotografski arhiv, HAZU)

Antonio Michelazzi, *St Augustine of Hippo*, marble, 1741–1746, Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić

Lyudi, jednakem nachinom dojduchem za nami szpominek osztavljajuch.«⁵⁷ Kao izvršitelj ovih smjernica, a sasvim vjerojatno i njihov sutvorac, Stjepan Puc Zagrebačku katedralu ispunjava prikazima bl. Augustina: osim kipa, postavljena na Oltar sv. Jurja, u Katedrali svoje mjesto nalaze i dvije do danas očuvane slike. Slika koja se nalazila u unutarnjoj sakristiji danas se čuva u Muzeju grada Zagreba,⁵⁸ a druga, svojevremeno postavljena na stariji Komersteinerov Oltar sv. Marije, danas se nalazi u sakristiji Zagrebačke katedrale.⁵⁹ Stjepan Puc, taj »prepozit profinjena ukusa«,⁶⁰ naklonjen osobito umjetničkim predmetima zlatarskoga obrta, o svojoj je pobožnosti prema Augustinu Kažotiću ostavio svjedočanstvo i u riznici Zagre-

6. Antonio Michelazzi, *Sv. Karlo Boromejski*, mramor, 1741.–1746., Lupoglav, Župna crkva bl. Augustina Kažotića, svetište (Schneiderov fotografski arhiv, HAZU)

Antonio Michelazzi, St Carlo Borromeo, marble, 1741–1746, Lupoglav, parish church of Bl. Augustin Kažotić

bačke katedrale: monstranca (1747.) s Pucovim natpisom i pastoral (1750.), oba od pozlaćenoga srebra, sadrže blaženikov prikaz na medaljonima od emajla.⁶¹

Da bismo razumjeli otkuda obnovljeni interes za dominikanskoga blaženika, potrebno je osvrnuti se na nekoliko podataka iz njegove hagiografije i ulogu u Zagrebačkoj

biskupiji. Augustin Kažotić (Trogir, oko 1260. – Lucera, 3. kolovoza 1323.) stupio je, nakon školovanja u Parizu te propovjedničkoga i diplomatskoga djelovanja u Francuskoj, Italiji, Dalmaciji, Bosni i Ugarskoj, na zagrebačku biskupsku stolicu 1303. godine. Tijekom idućih petnaest godina svoga boravka u Zagrebu, naprasno prekinutog uslijed sukoba s kraljem Karlom Robertom (1318.), održao je tri biskupske sinode poticajno djelujući na crkveni i društveni život. Ostao je osobito zapamćen po reformi zagrebačkoga obreda (*Ordo Goricensis*), liturgijske zasebnosti koja se u Zagrebačkoj crkvi održala sve do kraja 18. stoljeća. Godine 1322. Kažotić je imenovan biskupom južnotalijanskoga grada Lucere, gdje umire već sljedeće godine. Nastojanja oko njegove kanonizacije, nositelji kojih su bili prije svega sam grad Lucera, Kalabrija i domnikanski red, intenziviraju se tijekom 17. stoljeća, te je godine 1702. Augustin Kažotić bio proglašen blaženim.⁶²

U okviru Zagrebačke biskupije čašćenje bl. Augustina doseže vrhunac upravo sredinom 18. stoljeća, kada mu je osim u Zagrebačkoj katedrali oltar bio posvećen i u Župnoj crkvi u Biškopcu kraj Varaždina.⁶³ Valja spomenuti kako je pri tome, osim na čudima, naglasak bio i na njegovoj ulozi u formiranju spomenutoga obreda, koji je, sve do svoga konačnog ukinuća pod biskupom Maksimilijanom Vrhovcem 1788., odnosno 1794. godine, bio smatran važnim identifikacijskim faktorom Zagrebačke crkve, premda mu je uslijed zaključaka Tridentskoga sabora (1545.–1563.) o jedinstvenosti tridentske mise za cijelu Crkvu i centralističkih težnja Bečkoga dvora životni prostor bio sveden gotovo isključivo na Zagrebačku katedralu.⁶⁴ O važnoj identifikacijskoj ulozi zagrebačkoga obreda svjedoči posveta bl. Augustinu Kažotiću glazbenoga priručnika, *Cantuale processionum*,⁶⁵ zasnovanoga na starom zagrebačkom obredu, a izdanoga godine 1751. u Beču. Bakrorez na naslovnoj stranici prikazuje blaženika kako okružen biskupskim atributima lebdi nad klupama kanoničkoga kora držeći u rukama knjigu s ispisanim riječima 95. psalma (»Cantate Domino canticum novum i bene psalite in vociferatione.«), dok pred njim na koljena padaju kanonici Zagrebačkoga kaptola u svečanom ruhu.⁶⁶

Moguće je pretpostaviti kako je nakon smrti kanonika Dumbovića i Reša starijega, dakle u izmijenjenim donatorskim okolnostima, Stjepan Puc, kao osoba izgrađena umjetničkog ukusa, ponovnim odabirom Michelazzija za izradu kipa bl. Augustina Kažotića odao priznanje kiparskom umijeću riječkoga umjetnika. To je umijeće imao prilike upoznati tijekom nastanka Michelazzijeva, za sada jedinoga dokumentiranoga djela u Zagrebačkoj katedrali – Oltara sv. Jurja. Imajući na umu širok opseg Pucove donatorske djelatnosti kao i u umjetničkom pogledu plodno razdoblje oko sredine 18. stoljeća, ostaje otvorenim pitanje moguće daljnje umjetnikove suradnje sa zagrebačkim naručiteljskim krugovima, u to vrijeme posebno naklonjenima upravo umjetničkoj produkciji u mramoru.

Bilješke

- 1
O propovjedaonici vidi: ANTUN IVANDIJA, Propovjedaonica zagrebačke katedrale, u: *Bogoslovska smotra*, 35/2 (1965.), 313–341.
- 2
BLAŽ RESMAN, Barok v kamnu, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 1992., 30–32.
- 3
Pitanje autorstva mramorne plastike na propovjedaonici (1696.) kao i na nešto kasnijim oltarima sv. Luke i Posljednje večere (1703.) već je dulje vrijeme predmet rasprave. Isprva se u domaćoj literaturi sva plastika (andeo-atlant i reljefi s prikazom dvanaestogodišnjeg Isusa u Hramu i četvorice evanđelista s propovjedaonice, reljef s prikazom Posljednje večere, kipovi sv. Luke, sv. Tome i Ivana Krstitelja te anđelčića s grbovima Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Ugarske sa spomenutih oltara) pripisivala Mihaelu Kuši. Usp. IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Narodna tiskara dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1858.–1860., 210–212. Nakon što je Viktor Steska objavio nadnevak Kušine smrti (1699.) oltari sv. Luke i Posljednje večere u cijelosti se počinju pripisivati pavlinskim kiparima iz Remeta Tomi Jurjeviću i Pavlu Bellini. Usp. VIKTOR STESKA, Ljubljanski baročni kiparji, u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, V., letnik I. (1925.), 1–2; ŽELJKO JIROUŠEK, Kiparska djela iz stare zagrebačke katedrale, u: *Jutarnji list*, Zagreb, 24. XII. 1939., 13–14. Ana Deanović, premda arhitekturu oba oltara pripisuje Kušinoj radionici, navodi kako su kipovi za njih, kao i za propovjedaonice, nabavljeni u talijanskim radionicama. Usp. ANA DEANOVIĆ, Zagrebačka katedrala od XI. do sredine XIX. stoljeća, u: Ana Deanović, Željka Čorak, Nenad Gattin, *Zagrebačka katedrala*, Globus – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1989., 8–90, 79–80. Slovenski, pa i talijanski povjesničari umjetnosti također su se, u sklopu istraživanja plastike na Kušinim oltarima, doticali problema autorstva navedenih skulptura, te je konačno iznesen prijedlog atribucije skulptoralne dekoracije propovjedaonice venecijanskom kiparu Paolu Callalu. Usp. MATEJ KLEMENČIĆ, Od Enrica Merenga do Paola Callala: Problem avtorstva kipov na oltarjih ljubljanskih kamnoseških delavníc okrog leta 1700., u: *Zbornik za umjetnostno zgodovino*, n. s. (2000.), 193–211. U pogledu bližeg atribuiranja i smještaja u krug onovremenoga venecijanskoga kiparstva značajan je doprinos Vladimira Markovića, koji je, temeljem stilskih analiza i komparacija, skulptoralne dijelove propovjedaonice približio krugu oko Giovannija Comina i Enrica Merenga, te je, nedavno, kip anđela-atlanta pripisao venecijanskom kiparu Giacomu Piazzetti. Usp. VLADIMIR MARKOVIĆ, La scultura marmorea a Zagabria prima di Francesco Robba, u: *Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoletja*, Zbornik predavanja međunarodnoga simpozija održanoga u Ljubljani, 16.–18. X. 1998., Rokus, Ljubljana, 2000., 191–196; ISTI, Anđeo iz zagrebačke katedrale, u: *Peristil*, 49 (2006.), 99–105. Nedavno je izašao i članak slovenskoga povjesničara umjetnosti Mateja Klemenčiča, koji reljef *Predaja ključeva* na stupu iza govornice propovjedaonice pripisuje Francescu Robbi. Usp. MATEJ KLEMENČIĆ, Robbov relief Kristus izroča ključ sv. Petru na prižnici zagrebske stolnice, u: *Umetnostna kronika*, 15 (2007.), 2–7.
- 4
O Francescu Robbi vidi: VIKTOR STESKA, Francesco Robba, ljubljanski mešan in kipar. Njegovo življenje in umetniško delovanje, u: *Dom in svet* XV, 1902., 676–683, 730–737; VIKTOR HOFFILLER, Radnje ljubljanskog kipara Franje Robbe u Zagrebu, u: *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, n. s. 14 (1915.–1919.), Zagreb, 1919., 205–235; ANTON VODNIK, Ki-
- par Francesco Robba, u: *Dom in svet*, 43 (1930.), 97–110; ISTI, Francesco Robba. Arhivalna študija, u: *Kronika slovenskih mest*, II, Ljubljana (1935.), 134–140, 210–214, 266–269; ISTI, Francesco Robba. Arhivalna študija, u: *Kronika slovenskih mest*, III (1936.), 41–44, 95–98, 157–159, 226–228; ISTI, Francesco Robba. Arhivalna študija, u: *Kronika slovenskih mest*, IV (1937.), 25–27, 80–82, 143–147; ŽELJKO JIROUŠEK, Francesco Robba. Bernini zagrebačkog baroka o 180-godišnjici njegove smrti u Zagrebu, u: *Jutarnji list*, Zagreb 27. III. 1937., 4–5; VERA HORVAT-PINTARIĆ, Francesco Robba, Društvo historičara umjetnosti NRH, Zagreb, 1961.; DAMJAN PRELOVŠEK, Šolanje kiparja Francesca Robba, u: *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 28 (1980.), 107–111; MATEJ KLEMENČIĆ, O rojstvu kiparja Francesca Robbe, u: *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, XLIV, 2–3 (1996.), 24–25; ISTI, *Francesco Robba in beneško baročno kiparstvo v Ljubljani*, Založba Rokus, Ljubljana, 1998.; *Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoletja*, Zbornik predavanja međunarodnoga simpozija održanoga u Ljubljani, 16–18. X. 1998., Rokus, Ljubljana, 2000.
- 5
ANTON VODNIK (bilj. 4, 1935.), 134–135; MATEJ KLEMENČIĆ (bilj. 4, 1998.), 31.
- 6
Ugovor je u ime rektora Zagrebačkoga isusovačkoga kolegija Giacoma Pettinatija s Robbom sklopio rektor ljubljanskoga kolegija Pietro Buzzi. Donator oltara bio je ugarski primas Emerik Esterházy, u to vrijeme esztergomski nadbiskup a bivši zagrebački biskup. Usp. VIKTOR HOFFILLER (bilj. 4), 1919., 207–213.
- 7
Većinu kamenoklesarske produkcije koja nije povezana s pojedinim oltarima stilski je svakako teže razvrstati u smislu atribucija pojedinim radionicama, te pri tome od osobite pomoći mogu biti arhivski podaci. Usp. MATEJ KLEMENČIĆ (bilj. 3, 2007.), 2.
- 8
U Rijeci je prvi put zabilježen godine 1729. godine, a od 1733. godine imao je radionicu koja je djelovala vjerojatno do njegove smrti 1772. godine. Valja spomenuti kako je i Antonio Michelazzi svojom djelatnošću, ako ne i utjecajem, nadišao lokalnu sredinu Rijeke i njezina kvarnerskoga i istarskoga okružja te je osim u Zagrebu, posredovanjem isusovaca ostavio traga i u štajerskoj prijestolnici Gracu, gdje se u vezu s njim dovodi Oltar sv. Franje Ksaverskoga u bivšoj Isusovačkoj crkvi, danas Katedrali, postavljen godine 1737. O Antoniju Michelazziju vidi: RADMILA MATEJČIĆ, Antonio Michelazzi »sculptor fluminensis«, u: *Peristil*, 10/11 (1967./1968.), 155–168; ISTA, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, Riječka kiparska radionica Antonija Michelazzija, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 502–505.
- 9
RADMILA MATEJČIĆ, Udio goričkih i furlanskih majstora u baroknoj umjetnosti Rijeke, u: *Zbornik za likovne umjetnosti*, 14 (1978.), Novi Sad, 153–174 i ilustracije; ISTA, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, Furlanski i gorički majstori u Hrvatskom primorju, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 497–499.
- 10
O zagrebačkim kanonicima Jurju Rešu i Jurju Dumboviću vidi: LJUDEVIT IVANČAN, Georgius Reess, u: Podatci o zagrebačkim kanonicima, knjiga III., tipkopis u Kaptolskom arhivu, Zagreb, 1912.–1924., 705–707; ISTI, Georgius Dumbovich, u: nav. dj., 1912.–1924., 743–745.

- 11
Kaptolski arhiv Zagreb (dalje KAZ), *Acta Capituli Antiqua* (dalje *Acta Cap. Ant.*), fasc. 101, nr. 53. Prijepis ugovora donosi RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 8, 1967./1968.), 167–168. Dokumentat sačinjavaju dvije glavne cjeline, tj. prvotni ugovor (14. X. 1741.), nakon kojega slijede dvije bilješke o isplatama (11. XII. 1742. i 30. III. 1746.), te treća isplata u sklopu dodatka ugovoru (16. VIII. 1746.), kojemu slijedi posljednja bilješka o isplati (4. II. 1749.).
- 12
Michelazzi se oltar obvezuje postaviti »in capella noviter Deo p(ro)pitio ad latus Boreale Corporis Eccl(esi)ae Cath(ed)ralis« – KAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101, nr. 53. Kapelu između trećega i četvrtoga kontrafora južnoga zida Zagrebačke katedrale dao je, oko godine 1650. podići Ivan Zakmardi Diankovečki, protonotar kraljevine Hrvatske, kao svoju grobnu kapelu, posvetivši je sv. Ivanu Krstitelju. Tijekom zahvata koji su u unutrašnjosti Katedrale izvedeni u vrijeme biskupa Maksimilijana Vrhovca u tu je kapelu premješten Oltar sv. Križa, rad Francesca Robbe iz godine 1756. Usp. IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Prvostolna crkva Zagrebačka. Opisana s gledišta umjetnosti, povjestnice i starinah, Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1856., 34–35.
- 13
»Strati marmorei et supra cryptam lapidis Sepulchralis: tandem Introitus ...« – KAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101., nr. 53.
- 14
Izrazi osobne pobožnosti svecu zaštitniku koji se odražavaju odabirom titulara odnosno ikonografskoga programa oltara nisu bili rijetkost u naručiteljskoj praksi zagrebačkih kanonika. Tako se, u zamišljenom razgledavanju unutrašnjosti stare Zagrebačke katedrale susrećemo s više oltara kod kojih se sačuvana imena donatora poklapaju s onima titulara ili pojedinih ikonografski naglašenih svetaca. Zanimljiv je pritom primjer titulara sv. Nikole, koji je od početka 16. do sredine 18. stoljeća u Katedrali promijenio četiri oltara, pri čemu su trojica donatora nosila ime Nikola (kanonik Nikola Zemče, Nikola Željeznak, kanonik Nikola Terihaj). Usp. IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ, Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada, Knjigotiskara Karla Albrechta, Zagreb, 1885., 88. Ovdje ne treba zanemariti ni potrebu za vlastitim identifikiranjem, u vizualnom smislu, naravno, prvenstveno izraženu grbom ili natpisom.
- 15
LJUDEVIT IVANČAN, Georgius Dumbovich (bilj. 10), 743.
- 16
»Zagabria li 16 Agosto 1746
Confesso io sottoscritto auere riceutto il totale pagamento di fiorini due milla, dico 2000, giusto a questo contratto per l'altare di S. Giorgio entro specificatto, e presentemente per abelimento del mede(ssi)mo mòbligò agiungere nella somità dell'istesso giusto al disegno presentato e sottoscritto dall'Il(lustrissi)mo Reu(eren-dissi)mo Sig(no)r Custode Stephano Pucz e Re(verendissi)mo Sig(no)r Georgio Rees Canonico di qusta Alma Catedralle per fare la Statua di Marmo di Carara del Beatto Agostino Domenicano Vescovo di Zagabria, e questo sopra una gloria di nuvolle, con alle parti due puttini dell'istessi marmo; uno che tengi la mitra e d'altro il Pastoralle con inapresso, il pedestalle e due carteloni di marmo nero e rosso innesti d'affricano e nel'pedestalo la sua inscrizione dattami e delle I.mero d'accordo [nečitka riječ] le pretese del salizo porta E: e per la somma di F 250, a capre di quel lauoro in quest'oggi riceuo fiorini centa, e terminatto il lauoro che deue esser per le Feste uenture della Resurecione, o subito dopo si darà il restante in fede E:
Antonio Michelazzi.
affermo quanto sopra« – KAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101, nr. 53.
- 17
»Zagrabia adi 4 febraro
1749.
Confesso io Antonio
Michelazzi auer riceutto
dall'Il(lustrissimo) e Rever [dalje nečitko]
Pucz Custode, e Ca [dalje nečitko]
di questa Alma Catedralle
Fiorini cento e [dalje nečitko]« – KAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101, nr. 53.
- 18
(Franjo Klobučarić), Planum Ecclesiae Cathedralis Zagrabien-sis, ante susceptam per Maximilianum Verhovacz Episcopum Zagrabiensem reformationem (1792.–1794.), Zagreb, Riznica Katedrale.
- 19
Dedutio actorum visitae canonicae per dominem episcopum zagrabien-sis Maximilianum Verhovacz (15. Januarii 1792. – 11. Octobris 1794.), Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje NAZ), *Protokol* 205, 44; IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 41–42; IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 89–90.
- 20
IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 90.
- 21
RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 8, 1967.–1968.), 159, 164.
- 22
»Omnino idem Designationem ysdem R(everendi)ssimis D(omi)nis exhibitam, et per eosdem subscriptam« – NAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101, nr. 53.
- 23
IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 89.
- 24
A. B. (= ANĐELKO BADURINA), Kreposti i mane, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, (ur.) Anđelko Badurina, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., V. izdanje, 68–370, 369.
- 25
»Reliquum Supra totam basim quod est Colomnarum, et incipiendo a mensa Altaris sursum usque ad cornicem Superiorem comprehendendo etiam ipsam cornicem distribuet omnino totaliter et similiter marmoru speciem, prouti visitur in Altari S(anct)ae Catherinae in Ecclesia Cath(ed)ra)li.« – NAZ, *Acta Cap. Ant.*, fasc. 101, nr. 53.
- 26
IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 77–78.
- 27
Konstrukcijske sličnosti vidljive su u razvedenom tlocrtu predele, koji se u elevaciji očituje ukošenim stupovima i odsječcima gređa nad njima. Na Oltaru sv. Katarine glavninu oltara flankiraju, međutim, samo dva stupa, a segmentni luk kojim je završeno središnje reljefno polje ne potiskuje zonu atičkoga zaključka.
- 28
RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 8, 1967./1968.), 164.
- 29
RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 8, 1967./1968.), 164.
- 30
IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 41–42; IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 89–90.

31

Oltar na njegovu današnjem mjestu opisuju: ARTUR SCHNEIDER, Popisivanje i fotografijско snimanje umjetničkih spomenika 1938., u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 51 (1939.), Zagreb, 175; ANĐELA HORVAT, Pregled spomenika kulture s područja općine Dugo Selo, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 1981., 35–39.

32

M. D. (= MITAR DRAGUTINAC), Franjo Ksaverski, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva* (bilj. 24), 262–263.

33

Šešir, protumačen kao kardinalski, a vjerojatno i stjenoviti krajolik, naveli su Ivana Kukuljevića Sakcinskoga da prizor prepozna kao *Smrt svetoga Jeronima*. – IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 42.

34

Ovještene girlande danas nedostaju na desnom pilastru. Ispod anđeoskih glavica još su vidljive metalne spone kojima su nekada bile pričvršćene.

35

»Pod kipovi sa strane, vide se dva krasno izdijelana grba, jedan s lavom i dvimi zvijezdama nad trokutom, a u drugom počivajući jelen, nad njim zvijezda a pred njim dvoglavi oro.« – IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 42.

36

Mramorni grb s Oltara sv. Jurja u staroj Katedrali na izložbi 1925. godine naveden je kao vlasništvo Muzeja za umjetnost i umjetni obrt. Usp. *Katalog kulturno-historijske izložbe grada Zagreba. Prigodom hiljadu-godišnjice Hrvatskog kraljevstva 925.–1925.*, Zagreb, 1925., 76. Kao grb kanonika Dumbovića, uz opis (ležeći jelen nad kojim su dvoglavi orao i zvijezda) spominje se u katalogu izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*, u posjedu zagrebačkoga Muzeja za umjetnost i obrt, (inv. br. 2821.). Usp. DORIS BARIČEVIĆ, Skulptura i slikarstvo, katalog S, u: *Riznica zagrebačke katedrale*, Muzejski prostor, Jezuitski trg 4, Zagreb 31. ožujka – 15. rujna 1983., Zagreb, 1983., 47–56, 53.

37

Grb kanonika Reša (prema Kukuljevićevu opisu s lavom i dvije zvijezde nad trokutom) ne navodi se ni u jednom od navedenih pregleda, a ne spominje ga ni Kamilo Dočkal u posjedu Dijecezanskoga muzeja. Usp. KAMILO DOČKAL, Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke, I. i II., Zagreb, 1940. i 1944. U Hrvatskom povijesnom muzeju, gdje se nalazi znatan broj spomenika koji potječu iz Zagrebačke katedrale – među kojima i nadgrobna ploča kanonika Jurja Reša starijega – također nema drugoga grba s Oltara sv. Jurja. Usp. MIRKO VALENTIĆ – LADA PRISTER, *Zbirka kamenih spomenika*, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2. dopunjeno izdanje, 2002., 32.

38

Usp. *Deductio actorum visitae canonicae per dominem episcopum zagrabiensis Maximilianum Verhovacz* (15. Januarii 1792. – 11. Octobris 1794.), NAZ, *Protokol* 205, 44; IVAN KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 42; IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 90. Slici se je, kao i mnogima drugima iz stare Zagrebačke katedrale zameo trag nakon potresa 1880. godine. Usp. KAMILO DOČKAL (bilj. 37, 1940.), 19.

39

Sliku u Lupoglavu navodi ARTUR SCHNEIDER (bilj. 31), 175, dok je Anđela Horvat više nije zatekla u crkvi. Usp. ANĐELA HORVAT (bilj. 31), 38.

40

ARTUR SCHNEIDER (bilj. 31), 175.

41

BALTAZAR ADAM KRČELIĆ, *Historiarum cathedralis ecclesiae zagrabiensis, Zabrabiae, Typis primò Rainerianis, dein Zerausche-gianis, ac demum Antonii Jandera Typographi Vbl. Cap. Eccl. Zagr. in Nova Villa., Zagrabiae, 1769., 1770., 106; prijevod: ZLATKO ŠEŠELJ, Povijest stolne crkve zagrebačke, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1994., 125.*

42

Sa sličnim se primjerom, ali bez sukoba titulara, susrećemo npr. na Oltaru sv. Antuna Padovanskoga u Franjevačkoj crkvi u Klanjcu. Tu je kasnija slika (*Sv. Antun Padovanski*) iz 1762. godine većim dijelom godine zaklanjala izvornu palu istoga sveca Hansa Georga Geigera iz oko 1664. godine, prenesenu sa starijega oltara. Usp. MIRJANA REPANIĆ-BRAUN – BLAŽENKA FIRST, *Majstor HGG slikar plastične monumentalnosti*, Ljubljana, Narodna galerija – Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2005., 121.

43

Takve volute, kao i središnja peterokutna ploča, elementi su karakteristični za Michelazzijeva rješenja atičkih nastavaka. Za arhitekturu Michelazzijevih oltara. Usp. RADMILA MATEJČIĆ, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, Klesarstvo, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Krno Prijatelj (bilj. 8), 569–610, 600–601.

44

Vežano uz nedostatak pastorala upozorio bih na fotografiju objavljenu u: LELJA DOBRONIĆ, Biskupski i kaptolski Zagreb, Školska knjiga, Zagreb, 1991., str. 58, koja prikazuje glavni oltar u Župnoj crkvi u Lupoglavu, očito prije njezine restauracije, a na kojoj je u rukama desnoga *putta* još vidljiv pastoral. O intervenciji Sebastijana Petruzzija na Oltaru sv. Jurja u Zagrebačkoj katedrali uspoređi: DORIS BARIČEVIĆ, Oltari Sebastijana Petruzzija u zagrebačkoj katedrali, u: *Tkalčić. Godišnjak društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, 1 (1997.), 371–400, 384–385. Budući da je svota isplaćena Petruzziju za taj posao iznosila tek nešto više od 5 florena, ne čini se vjerojatnim da je njegova intervencija na tome oltaru mogla nadilaziti okvire statičkih popravaka, niti da je uključivala klesarske a još manje kiparske intervencije.

45

IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 89. Tkalčić tu navodi kako su kanonici Dumbović i Reš ugovor o izradi oltara sklopili s »klesarom Antunom Michelazzijem iz Gorice, vladavine Furlanske«, premda u samom ugovoru uz kiparevo ime čita pridjev »Gradiscanum«, dakle iz Gradiške (Gradisca d'Isongo).

46

Željko Jiroušek kao godinu postavljanja Oltara sv. Jurja u Zagrebačkoj katedrali prvo navodi 1747., a potom ga datira u godinu 1746. Usp. ŽELJKO JIROUŠEK (bilj. 4), 5, i ISTI, Barok, u: *Hrvatska Enciklopedija*, sv. II, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1941., 241–251, 247. I Radmila Matejčić iznosi različite datacije nastanka oltara (1741.–1746., 1743.), no navodi i kako, prema dokumentaciji, Michelazzijeva suradnja na Oltaru sv. Jurja u Zagrebačkoj katedrali traje od 1741. do 1749. godine. Usp. RADMILA MATEJČIĆ (bilj. 8, 1967./1968.), 159, i ISTA (bilj. 9, 1978.), 159. Oltar u 1746. godinu (1743.–1746.) datira i Anđela Horvat. Usp. ANĐELA HORVAT, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Krno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1982., 3–381, 221.

47

Dok je Franciscu Robbi za Oltar sv. Ignacija u Crkvi sv. Katarine na Gradecu bila isplaćena visoka svota od 2000 rajnskih florena, ugovorena cijena za oltare sv. Katarine i sv. Barbare u Zagrebačkoj

katedrali, koji su brojem i veličinom skulptura nadmašivali Michelazzijev rad, ugovori su predviđali svote od po 1600 rajnskih florena. Usp. IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 77–78, 82–83; VIKTOR HOFFILLER (bilj. 4), 207–213.

48

O gradnji i sudbini ove kapele uspoerdi IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 90–91.

49

BALTAZAR ADAM KRČELIĆ (bilj. 41), 106.

50

LJUDEVIT IVANČAN, Georgius Reess (bilj. 10), 705–707, 706.

51

O Stjepanu Pucu vidi: LJUDEVIT IVANČAN, Stephanus Pucz (bilj. 10), 763–767.

52

O Jurju Rešu mlađem vidi: LJUDEVIT IVANČAN, Georgius Reess (bilj. 10), 792–294; E. L. (EMILIJ LASZOWSKI), Rees Juraj, u: Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925. do 1925., Odbor za izdanje knjige »Zaslužni i znameniti Hrvati 925 – 1925«, Zagreb, 1925., 228.

53

Donatorsku djelatnost Stjepana Puca spominju GJURO SZABO, Kroz Hrvatsko Zagorje, Izdanje Knjižare Vasić, Zagreb, 1940., 73; ANĐELA HORVAT (bilj. 46), 3–381, 145.

54

BALTAZAR ADAM KRČELIĆ (bilj. 41), 106; prijevod: ZLATKO ŠEŠELJ (bilj. 41), 125.

55

BALTAZAR ADAM KRČELIĆ (bilj. 41), 106.

56

(BALTAZAR ADAM KRČELIĆ), *SIVLENJE BLASENOGA GAZOTTI AUGUSTINA ZAGREBECHKOGA BISKUPA IZ Vnogeh Skup izebrano, i na peldu, i pobosnost, proti Bl. Biskupu PO Nekojem nevrednom ove Biskupije Mesniku, i Sztolne zagrebechke Czirkve Kanovniku z-Dopuschenjem Poglavarov ochiveszto Domorodczem vuchinjeno. Vu Zagrebu, Leta M.D.C.C.XLVII. Po stampe IVANA WEITZ, Horvaczkoga Szlavnoga Orsaga Stamparu i Orsachkeh Zagrebechkeh Hiss Chuvaru, i Sztanovniku.*

57

(BALTAZAR ADAM KRČELIĆ) (bilj. 56), 84.

58

Dvojbenu atribuciju Johannu Jacobéu (Beč, 1733. – Beč, 23. VII. 1797.) (usporedi: Jacobé, Johann, u: SAUR *Allgemeines Künstlerlexikon. Bio-bibliographischer Index A – Z, 5 Hodunov – Laborier*, München – Leipzig, K. G. Saur, 2000., 222) prvi je, na temelju signature, iznio Ivan Kukuljević Sakcinski. Usp. IVAN KUKU-LJEVIĆ-SAKCINSKI (bilj. 12), 49. No već je Kamilo Dočkal primijetio kako bečki slikar tu sliku nije mogao izvesti u četrnaestoj godini života. Usp. KAMILO DOČKAL (bilj. 37, 1944.), 169.

59

Slika pripisana Antunu Cebeju naknadno je, temeljem oporučne ostavštine Stjepana Puca, dobila ranoklasicistički okvir, rad zagrebačkoga zlatara Martina Ebnera. Usp. IVO LENTIĆ, Predmeti od metala u riznici zagrebačke katedrale, Katalog M, u: *Riznica*

zagrebačke katedrale, Muzejski prostor, Jezuitski trg 4, Zagreb, 1983., 141–196, 192.

60

ANĐELA HORVAT (bilj. 46). – Visoku umjetničku kulturu Stjepana Puca daje naslutiti i njegova još ne posve razjašnjena uloga pri izvedbi Oltara sv. Križa, remek-djela Francesca Robbe, postavljenoga u Zagrebačkoj katedrali godine 1756. Oltar podignut sredstvima iz ostavštine njegova prethodnika u službi kustosa Katedrale, kanonika Jurja Reša starijeg, posvetio je Stjepan Puc 29. veljače 1756. godine. Iste godine Puc je Robbu angažirao i pri preuređivanju kurije velikoga prepozita (Kaptol 7), za koju on izrađuje dimenzijama nevelik ali u zagrebačkoj sredini svojim dekorativnim efektom iznimno značajan kameni portal. Usp. IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ (bilj. 14), 93; ŽELJKO JIROUŠEK (bilj. 4), 5.

61

Monstranca (Riznica Zagrebačke katedrale inv. br. 3) uz prikaz bl. Augustina Kažotića sadržava i medaljone s prikazima svetih kraljeva Stjepana i Ladislava te *Immaculate*, a na suprotnoj je strani medaljona s prikazom bl. Augustina Kažotića na pastoralu prikaz Krista – Dobroga pastira. Usp. IVO LENTIĆ (bilj. 59), 189, 190; S. LINA SLAVICA PLUKAVEC, Bl. Augustin Kažotić u katedrali i Zagrebačkoj nad/biskupiji, u: *Naša katedrala*, 9 (2005.), Zagreb, 29–37, 30.

62

O bl. Augustinu Kažotiću vidi; JOSIP BUTURAC, Zagrebački biskupi i nadbiskupi, u: *Kulturno poviestni zbornik zagrebačke nadbiskupije*, U spomen 850. godišnjice osnutka, I. dio, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1944., 17–70, 28–30; FRANJO ŠANJEK, bl. Augustin Kažitić 1303.–1322., u: AAVV, *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., 95–100; MARIJAN BIŠKUP, *Blaženi Augustin Kažotić*, Glas Koncila, Dominikanska naklada Istina, Zagreb, 2002.

63

Drveni oltar s kipom bl. Augustina Kažotića u Župnoj crkvi u Biškopcu u kanonskim se vizitacijama spominje od godine 1760. Usp. NAZ, *Visitae canonicae*, 169/X, 299 (1760.).

64

O Zagrebačkom obredu vidi: DRAGUTIN KNIEWALD, Obred i obredne knjige zagrebačke stolne crkve 1094–1788, Zagreb, 1940.; ISTI, Zapovjedani blagdani po starom zagrebačkom obredu, u: *Kulturno poviestni zbornik zagrebačke nadbiskupije*, U spomen 850. godišnjice osnutka, I. dio, Zagreb, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1944., 193–316; VLADIMIR ZAGORAC, Liturgija zagrebačke crkve, u: *Zagrebačka biskupija i Zagreb*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1995., 515–520.

65

Cantuale processionum ex veteris zagrabiensis basilicae divi Stephani Regis consuetudine Institutum zelo cultus divini firmatum ac experimentalis scientia probatorum virorum auctum et approbatum, Viennae Austriae: Ex Typographia Kaliwodiana. Usp. MIHO DEMOVIĆ, Glazbena djelatnost Augustina Kažotića, u: *Sveta Cecilija. Časopis za duhovnu glazbu*, 4/XXXIX, listopad 1969., Zagreb, 106–110.

66

Bakrorez je dimenzija 20 x 15 cm, a podpisuje ga F. L. Schmitner sculp. Vien.

Summary

Danko Šourek

Altar of St George from the Old Cathedral of Zagreb, Work of Antonio Michelazzi: The Context of its Commission

On 14 October 1741, Zagreb canons Juraj Reš (Georgius Reess/Rees) and Juraj Dumbović (Georgius Dumbovich) signed a contract with Antonio Michelazzi, a sculptor from Rijeka, in which they commissioned him to design the altar of St George. Michelazzi guaranteed that he would produce the altar by April 1743 at the latest and place it in the chapel of the same name, which the afore-mentioned canons intended to build along the northern wall of Zagreb cathedral. However, an annex to the contract from 16 August 1746 shows that the altar was transported to Zagreb and placed into the cathedral only that year. Since the chapel had never been built, the altar was placed into the northern nave of the cathedral. In the meantime, the canons died (Dumbović in 1743 and Reša in 1745) and the supervision of the commission was taken over by canons Stjepan Puc (Stephanus Pucz/Putz) and Juraj Reš the Younger (Georgius Reess/Rees) – nephew of the late canon Juraj Reš the Elder. As soon as the altar was placed into the cathedral (1746), the new commissioners signed a deal with Michelazzi, ordering a statue of Bl. Augustin Kažotić and two *putti*, which were placed onto the attic ending of St George's altar, apparently not earlier than 1749. This intervention into the original iconographic programme of the altar, motivated by the relatively common wish of the first commissioners to be buried before the altar of their patron saint (St George) is highly interesting, since the programme was already abandoned when the construction of St George's chapel was cancelled and the two canons were buried in different places within the cathedral. One may presume that the central role in choosing Bl. Augustin

Kažotić – a 14th-century bishop of Zagreb – and making him a co-titular saint of the altar by placing his statue in the centre of the attic ending was played by Stjepan Puc, who had inherited the position of cathedral guardian from canon Juraj Reš the Elder, thus taking over, together with the late canon's nephew, the care for completing the initiated commission. Stjepan Puc would become an important provost and bishop of Belgrade and Smederevo, while by the time we are concerned with he had already been actively involved in promoting the cult of Bl. Augustin Kažotić, which relates him to various artworks with the theme of that saint within the cathedral of Zagreb. The prominence of Bl. Augustin Kažotić in the diocese of Zagreb around the middle and in the second half of the 18th century can be plausibly connected to his contribution to a specifically Zagreb liturgical order: the *Ordo Goricensis*. That particularity, maintained in the cathedral, managed to survive the Tridentine regulations regarding the uniformity of divine service throughout the Catholic Church, but was abolished in 1788 and 1794, owing to an intensified centralizing pressure from the Viennese court. Apparently, the intense veneration of Augustin Kažotić as a liturgical reformer can be explained as a sort of reaction to the social processes in the mid-18th century, in which the church of Zagreb sought to retain its identity and its significance by accentuating its specific tradition.

Keywords: Antonio Michelazzi, Bl. Augustin Kažotić, altar of St George, statue, Zagreb cathedral